

УДК 94(477.74)“1791-1793”

Єлена Белова

**ПРИЄДНАННЯ БУГО-ДНІСТРОВСЬКОГО МЕЖИРІЧЧЯ
ДО РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ДОКУМЕНТАХ**

Вперше публікуються документи з Російського державного військово-історичного архіву, що ілюструють процес приєднання та заселення Буго-Дністровського межиріччя після російсько-турецької війни 1787-1791 рр.

У 1787 р. розпочалась чергова російсько-турецька війна. Внаслідок воєнних дій до кінця 1789 р. майже вся територія Буго-Дністровського контролювалась Російською імперією. Частина населених пунктів була зруйнована і випалена татарами ще в 1787 р. З початком війни для посилення російської армії та повернення з Османської імперії запорожців, які перейшли на її землі після зруйнування Запорозької Січі 1775 р., російським урядом оголошується створення Війська вірних козаків (згодом Чорноморське козацьке військо). Саме цим “вірним” чорноморським козакам віддали під оселення землі у Буго-Дністровському межиріччі на південь від річки Ягорлик в Лівобережному Подністров'ї. На 1790 р. історик М. Дубровин наводить дані про 25 селищ чорноморських козаків.

В листопаді-грудні 1791 р. в Яссах пройшли мирні переговори, що завершилися підписанням мирного трактату 29 грудня 1791 р. (9 січня 1792 р.). В 3 статті трактату йшлося: “Туреччина поступається Росії усім простором землі від Дніпра і Буга до Дністра з включенням Очакова. Річка Дністер буде межею обох держав, так що правий берег її належатиме Туреччині, лівий – Росії”. У 1791 р. на території приєднаної Очаківської області налічувалося близько 19000 осіб. В 1791 р. в козацьких поселеннях – 1759 родин, з них – 5068 чоловіків і 4414 жінок. Перед російським урядом постало завдання заселити прикордонну смугу. За Ясським договором для жителів Дунайських князівств устанавлювалися терміни переселення – 14 місяців. За відомостями А. Скальковського після укладення Ясського миру 26 молдавських бояр і урядовців одержали від російського уряду землю в Очаківській області. Бажаючи побудувати торгові і портові міста, князь Г.Потьомкін організував переселення купців, ремісників, селян на колишні татарські землі.

Запропоновані нижче документи розкривають колонізаційні процеси в Буго-Дністровському межиріччі, що відбувались під час російсько-турецької війни 1787-1790 рр. і після неї.

Документ №1 зберігається у Російському державному військово-історичному архіві (м. Москва) у фонді 52 “Потьомкін-Таврійський, Григорій Олександрович, князь, генерал-фельдмаршал”. Він являє собою, проведений в листопаді 1791 р. перепис населених пунктів між Бугом і

Дністром з зазначенням кількості дворів. У наведеному переписі-відомості відсутні відомості про кількість дворів у Кучурганах і селах чорноморців в районі нижньої течії Дністра. Назви міст і сіл відобразили міграційні процеси, в зв'язку з чим зустрічаються молдавські, тюркські, слов'янські назви. Відомість підписана генерал-майором Василем Степановичем Поповим, який очолював канцелярію князя Г. Потьомкіна і згодом став секретарем кабінету Катерини II.

Документі № 2 також з зазначеного вище фонду 52. В ньому наведені відомості про переселення вірмен з міст-фортець Ізмаїла, Ісакчі, Кілії, Аккермана, Бендер, що залишились в Османській імперії за Ясським договором. Князь Г. Потьомкін планував заснувати з вірменського населення місто Григоріополь через, що переселенню вірмен надавалось особливе значення.

Документ №3 також зберігається у Російському державному військово-історичному архіві (м. Москва), але у фонді 43 “Суворов Олександр Васильович – великий російський полководець”, де зберігаються листи російського генерального консула в Дунайських князівствах Івана Северіна. За службовим обов'язком він займався розшуком втікачів і обміном полонених. У документі № 3 наведений список 34 чоловік, переданих молдавськими урядовцями російській стороні. З червня 1792 р. по січень 1793 р. виявило бажання повернутися в межі Росії 186 осіб. Їхній склад наведений у документі №4. 8 січня 1793 р. І.Северин писав О. Суворову, який наглядав за будівництвом нових фортець і міст у Південній Україні про те, що зібрані утікачі “розкаялися в скоєному” і, на думку консула, до них потрібно виявити співчуття “..щоб інші, які залишились в князівстві й інших місцях Туреччини, почувши про таке добре ставлення, заохочувались до повернення до Росії”. Документ № 4 підписаний особисто І. Северіном і відправлений з міста-фортеці Дубоссари.

В запропонованих нижче документах збережений правопис того часу. Числові дані наведені у вигляді таблиці.

Документи

Документ №1. Відомість про селища між Бугом і Дністром, приєднаних до Російської імперії. 30 листопада 1791 р.

Кількість дворів	
В северной части на Днестре	
Местечко Дубоссары с деревнями Лунгою и Магалою	340
Деревня Гояны	40
Деревня Роги	23
Деревня Маловата	40
Село Кочиерь	60
Село Коржунь	61
Деревня Погребы	37

Деревня Кошница		210
Деревня Пыррыта		142
Деревня Дороцкая		68
Деревня Делаю		64
Село Бутор		80
Деревня Старообрядская Спя		57
Деревня Токмаджинь		49
Деревня Тея		52
	На Яурлыке	
Деревня Илия		28
Деревня Добова		32
Село Малаешти		14
Деревня Окно		29
Деревня Дойбань		11
	На Свиной	
Деревня Свиная		13
	На Кодыме	
Местечко Балта		132
Село Андрияшевка		45
Деревня Перлита		48
Деревня Голм		26
Деревня Точилово		27
Деревня Ясенево		4
Деревня Лупанивка		8
Деревня Кумарово		4
Деревня Бырдзово		2
Деревня Кривое Озеро		5
	На Буге	
Деревня Голта		57
	На Делигиоле	
Деревня Липецкая		57
Деревня Посецели		46
Деревня ВалиГоцулуй		52
Деревня Ананьина		154
Деревня Геверим		12
Деревня Гандрабулова		38
	В степи	
Деревня Чорна		43
Деревня Глиненная		57
Село Шипка		40
Село Малоешти		60
Село Журавина		34
	Итого	
Дворов		2404
Душ		10731

В южной части черноморцам назначенной по Днестру	
Деревня Терновка	—
Село Суваклея	—
Деревня Карагаш	—
Село Слободзея	—
Деревня Чобуружа	—
Деревня Калаглея	—
Деревня Аджидере	—

По Курчугану

Деревня Яссная	—
Деревня Глиная	—
Деревня Корытня	—
Деревня устье Курчугана	—
Зимовник подполковника Никорицы	—
Зимовник кошевого атамана Чепеги	—
Зимовник майора Сутыки	—
Зимовник одного черноморца в лощине	—

Данные уточняются, послали за сведениями

На восточном берегу Делигиольского озера

Деревня Харьковка	42
Деревня Нагай	12

Подпись генерал Василий Попов

РДВИА. – Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 72 зв., 73.

Документ №2. Переселення вірмен з турецьких міст до приєднаної області між Бугом і Дністром.

	Семей	Муж. пола	Жен. пола
Из Измаила	320	802	850
Исакчи	12	31	20
Килия	120	329	350
Аккерман	142	444	408
Бендеры	120	368	398
(переведены из Каушан)	—	—	—
Итого	714	1974	2026

Всего 4000 душ обоого пола

Из числа измаильских 100 семей, 350 душ обоого пола, за неимением к перевозу их из Дубоссар подвод, находятся еще в Яссах

РДВИА. – Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 94. – Арк. 74.

Документ №3. Іменний список російським підданам, які відправлені у Дубоссари. 23 січня 1793 р. Поданий консулом Іваном Северіном.

1. Спиридон Гаврилов
Отданные молдавским правом (беглые)
2. Андрей Андреев
3. Михайло Новиков
4. Андрей Лючен
5. Павел Новиков
6. Митрофан Васильев
7. Никифор Толстоухов
8. Яков Щербаков
9. Естафий Матгонин
10. Иван Портьяно
11. Фома Рихлицкий
12. Андрей Рябов
13. Данило Исаев
14. Варфоломей Ястребов
15. Алексей Дякен
16. Козьма Григорьев
17. Петр Кирилов
18. Иван Алимов
19. Тимофей Режевский
20. Денис Глотов
21. Павел Лукьянов
22. Исай Иванов
23. Федосий Лоханов
24. Андрей Малишев
25. Степан Веретинин
26. Иван Плесунов
27. Максим Сурин
28. Осип Черещен
29. Павел Ларионов
30. Сидор Петренко
31. Петр Григорьев
32. Федор Медведев
33. Федор Семенов
34. Поликарп Шейнов
35. Савелий Тетерин

РДВІА. – Ф. 43. – Оп. 1. – Спр. 60. – Арк. 9.

Документ №4. Именной список утікачам російським підданним та іншим особам, відправленим з Молдавії у Росію. 1 березня 1793 р.

1792

1-й отряд

2 июня с подпоручиком Матерном

1. Андрей Петров с женою Анной
2. Илья Иванов с женою Ириной
3. Илья Хмель с женою Зосей
4. Иван Лукьянов
5. Корней Козлов
6. Иван Степанов
7. Василий Кавалчинский
8. Григорий Терновский

2-й отряд

24 июня с корнетом Беличем

9. Зот Сысоев
10. Сергей Гаврилов
11. Дмитрий Михайлов
12. Иван Здор
13. Алексей Савин

3-й отряд

10 августа с прапорщиком Хорватом

14. Павел Поляков
15. Александр Петров
16. Николай Сирб
17. Станчо Муқан
18. Василий Мухин с женою
19. Дмитрий Кочет с сыном
20. Тома Тищун
21. Степан Михайлов
22. Степан Дмитриев
23. Иван Петров

4-й отряд

1 октября с кадетом Матвеевым

24. Данило Войнов
25. Григорий Щепцов
26. Егор Чесноков
27. Прокофий Григорьев
28. Тимофей Елисеев
29. Степан Сирб

5-й отряд

17 ноября с прапорщиком Хорватом

30. Яков Парфенов
31. Василий Михайлов
32. Петр Артян

33. Кузьма Аврамченков
34. Максим Лукьянов
35. Никита Орловский
36. Гаврило Северинов
37. Моисей Трус
38. Максим Баригин
39. Михайло Иванов
40. Севостьян Попов
41. Кузьма Семенов.
42. Степан Зубков
43. Василий Угарский.
44. Никита Ялдаков
45. Василий Рохин
46. Федор Гордеев
47. Афанасий Толстобров
48. Василий Богомоллов
49. Прокофий Арканов
50. Иван Бобров
51. Филипп Загорский
52. Ларион Андреев
53. Николай Андреев
54. Порфений Никифиров
55. Иван Петров
56. Анисим Ралников
57. Захар Иванов
58. Степан Полетаев
59. Ефрем Иванов
60. Иван Стенин.
61. Финагей Шишков
62. Иван Васильев
63. Федор Бирюков
64. Григорий Лукин
65. Иван Квасников
66. Радион Данилов
67. Данило Черемных
68. Степан Мальшев
69. Степан Кодалов
70. Федор Кодошев
71. Василий Акинтьев
72. Степан Соколов
73. Данило Михайлов
74. Савелий Дроздов
75. Егор Поляков
76. Трофим Любимов
77. Федор Лебедев
77. Петр Изонион
78. Петр Седельников

79. Иван Соколов
80. Казимир Дубровский.
81. Константин Иванов
82. Иван Щербин.

6-й отряд
18 декабря с корнетом Беличем

83. Ион Обухов
84. Никифор Сахаров
85. Василий Глотов
86. Федор Логинов
87. Василий Юрков
88. Иван Рискинов
89. Иван Васи́ев
90. Корней Антонов
91. Осип Рагальский
92. Степан Сучковский
93. Андрей Терновский
94. Григорий Стороженко
95. Иван Моргун
96. Петр Колесников
97. Осип Карпов
98. Иван Колесников
99. Иван Щербан
100. Федор Цималенко
101. Феоклист Тимофеев
102. Антон Андреев
103. Федор Козловский.
104. Яков Степанов
105. Федор Гребров
106. Панфон Пичугин
107. Иван Мазунов
108. Семен Данилов
109. Василий Иванов
110. Матвей Тютон
111. Егор Баранин
112. Григорий Прокофьев
114. Абрам Бурлаков
115. Алексей Гурьев
116. Павел Мальшев
117. Максим Михайлов
118. Алексей Дмитриев
119. Калина Михеев
120. Прокофий Иванов
121. Матвей Трофимов
122. Прохор Сидоров
123. Марко Степанов

124. Егор Федоров
125. Кузьма Лушников
126. Василий Самсонов
127. Марко Шишов
128. Григорий Панов
129. Роман Афанасьев
130. Никита Иванов
131. Емельян Васильев
132. Николай Матвеев

1793 год.

7-й отряд.

8 января с поручиком Барданом

138. Спиридон Гаврилов
139. Андрей Андреев
140. Михайло Новиков
141. Андрей Мосин
142. Павел Новиков
143. Митрофан Васильев
144. Никифор Толстоухов
145. Яков Щербаков
146. Евстафий Матюнин
147. Иван Портъянко
148. Фома Рихлицкий
149. Андрей Рябов
150. Данило Нечаев
151. Варфоломей Ястребов
152. Алексей Демен
153. Козьма Григорьев
154. Петр Кирилов
155. Иван Олимов
156. Тимофей Рехевитин
157. Денис Глотов
158. Павел Лукьянов
159. Исай Иванов
160. Андрей Лоханов
161. Андрей Мальшев
162. Степан Веретенин
163. Иван Плясунов
164. Максим Сурин
165. Осип Черешен
166. Павел Ларионов
167. Сидор Петренко
168. Петр Григорьев
169. Федор Медведев
170. Федор Семенов
171. Поликарп Шейнов

172. Савелий Тетрин

9-й отряд.

25 февраля с поручиком Ноубеком

173. Антон Гудиллов

174. Федор Якубовский

175. Андрей Волков

176. Василий Карпов

177. Георгий Топчилов

178. Михайло Давыдов

179. Лука Петров

180. Вышедший из плена Степан Гилевский.

РДВИА. – Ф. 43. – Оп. 1. – Спр. 60. – Арк. 13-16 зв.

Olena Bielova

***The joining of region between the Bug and the Dniester
to the Russian empire in documents***

It is the first publication of the documents, which illustrate the process of joining and settling of region between the Bug and the Dniester after Russian-Turkish war 1787-1791.

УДК 94(477.74):314.93-058.239(093.2)“1808/1822”

Ігор Гулянович

***ДО ПИТАННЯ ПРО КОЗАЦЬКЕ ПОХОДЖЕННЯ
ПЕРШИХ ЖИТЕЛІВ ОДЕСИ ТА ЇЇ ПЕРЕДМІСТЬ
(за матеріалами метричних книг
з фондів Державного архіву Одеської області)***

В статті розглянуті згадки про козацьке походження у мешканців приміських селищ Одеського градоначальства. В роботі подані шляхи прояву цього історичного явища у першій половині XIX ст. у метричних книгах та сфаврографічних пам'ятках. У метричних книгах цей аспект відобразився у згадках термінів “козак” і “старшина”.

Історична пам'ять є вкрай важливою для розвитку людського соціуму. Як об'єкт дослідження вона надає можливість прослідкувати тяглість сприйняття тієї чи іншої особи та події в людській свідомості. Для більшості населення українських земель XIX ст. історична пам'ять про козацтво була достатньо живою, своєрідними актуалізаторами були або звичайні сільські кобзарі, які співали про гетьманів і отаманів, або міські інтелектуали, які в своїх працях змальовували достатньо ідеалістичну картину діяльності козацтва на історичній арені. В причорноморському регіоні носіями пам'яті про козацтво були чорноморські козаки та їхні нащадки.

Мета публікації розглянути яким чином нащадки запорозьких козаків опинилися в степах Причорномор'я та дослідити, як відобразилися згадки про них у метричних книгах.